

Protokollsutdrag från landstingsfullmäktige den 20-21 juni 2016

Ert diarienummer: KU 2016/00088/D

Yttrande över betänkandet, Låt fler forma framtiden (SOU 2016:5)

Dnr 1362-16

Ärendebeskrivning

Kulturdepartementet har gett Norrbottens läns landsting tillfälle att yttra sig över betänkandet, Låt fler forma framtiden.

Yttrandet ska vara departementet tillhanda senaste den 21 juni 2016.

Bakgrund

Uppdraget för utredningen har varit att utreda hur engagemanget inom den representativa demokratin kan öka och breddas och hur individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen kan stärkas.

Uppdraget har rör i huvudsak två former av politisk påverkan. Det handlar för det första om möjligheten att utöva inflytande som förtroendevald inom ramen för de representativa beslutsformerna och för det andra, om möjligheterna att som enskild individ eller tillsammans med andra påverka politiska beslutsfattare mellan valen.

Ikraftträdande

Ändringarna i kommunallagen föreslås i huvudsak träda i kraft den 1 juli 2017.

De ändringar som berör de förtroendevalda och deras förtroendeuppdrag ska däremot träda i kraft den 1 januari 2019, efter ordinarie val.

Försöksverksamhet med sänkt röstålder ska träda i kraft den 1 juli 2017. Lagen ska gälla till och med den 31 december 2022.

Sammanfattning av de förslag som föreslås i utredningen

I betänkandet föreslår utredningen en rad ändringar i kommunallagen samt rekommendationer till de politiska partierna och fullmäktige.

Lagförslag

3 kap. 9 a § Kommunallagen (KL)

Utredningen föreslår en ny paragraf i kommunallagen. Fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut. Fullmäktiges ansvar avser uppgiften att skapa förutsättningar för deltagande.

Denna bestämmelse är att ses som en målsättningsparagraf och avser sådana generellt verkande åtgärder som fullmäktige kan vidta. Utgör inte någon skyldighet för fullmäktige att i ett specifikt ärende inhämta synpunkter inför beslut. Bestämmelsen lämnar till fullmäktige att välja formerna för medlemmarnas deltagande vid beslut, liksom att ange närmare hur ett förfarande för detta ska gå till.

4 kap. 8 § KL Flytt från kommun

Det finns redan idag en möjlighet för fullmäktige att besluta att en förtroendevald som är vald i fullmäktige får behålla sitt uppdrag trots flytt från kommunen.

Utredningen föreslår att denna möjlighet också ska omfatta de folkvalda fullmäktigeledamöterna. Enligt nuvarande bestämmelse gäller detta endast för förtroendevalda i nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer, undantaget gäller således inte fullmäktigeledamöter.

Det är fullmäktige som avgör om den förtroendevalda ska få behålla sina uppdrag utifrån en helhetsbedömning.

4 kap. 15 b § KL Föräldraledighet och sjukledighet

Kommunallagen innehåller inte några regler för hur förtroendevalda som inte kan utföra sitt uppdrag på grund av föräldra- eller sjukledighet kan vara lediga från sitt uppdrag. Detta leder till att en förtroendevald som inte kan utföra sitt uppdrag måste i princip avsäga sig sitt uppdrag.

Enligt en ny bestämmelse får fullmäktige besluta att en förtroendevald, som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid, ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga.

5 kap 15 c KL Trygga och säkra former för de förtroendevaldas uppdrag

Utredningen föreslår en ny paragraf i kommunallagen.

Kommuner och landsting ska verka för att de förtroendevalda ska kunna fullgöra sitt uppdrag under trygga och säkra former. I bestämmelsen avses sådana generellt verkande åtgärder som behöver vidtas för att de förtroendevalda ska känna sig trygga när de tar på sig och utför förtroendeuppdrag. Exempelvis kan kommuner och landsting utse en anställd att vara säkerhetsansvarig och som ska vara kontaktperson för de förtroendevalda som utsätts. Handlar även om att fullmäktige ska vidta vissa förebyggande åtgärder såsom utbildningsinsatser, upprätta handlingsplaner och rutiner.

5 kap. 23 a § KL Folkinitiativ

För att förenkla medborgarnas initiativprocess föreslår utredningen att det inte ska vara nödvändigt för initiativtagare att uppge egenhändiga namnteckningar utan det ska vara möjligt att samla in underskrifter via nätet.

En nationell webbplats ska inrättas som ska kunna användas för namnsamlingar av folkinitiativ. Utredningen föreslår att ett uppdrag för att upprätta och ansvara för den nationella webbplatsen ska ges till Länsstyrelsen i Västra Götaland.

5 kap. 23 b § Folkmotion

Paragrafen är ny och innebär att ett nytt demokrativerktyg införs i kommunallagen. Ärende i fullmäktige får väckas om en folkmotion får stöd av minst en procent av de folkbokförda i kommunen eller i landstinget.

Medborgarförslag tas bort.

Lag om försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder vid kommunala val och folkomröstningar

Lagen öppnar en möjlighet för kommunfullmäktige att tillämpa en rösträttsålder om 16 år istället för 18 år vid kommunala val och folkomröstningar.

Det handlar om en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid valen till kommunfullmäktige 2018 och 2022. Försöksverksamheten ska genomföras i kommuner som ansöker till regeringen om detta och den ska därefter följas upp och utvärderas.

Rekommendationer

Särskild ordning för fullmäktiges granskning

Utredningen anser att det finns skäl för att fullmäktige ska kunna fatta beslut om en ordning för den interna granskningen av bl.a. styrelsen och övriga nämnder. Ett förslag som utredningen som anger är att en särskild nämnd eller ett utskott, ex. valnämnden, får i uppdrag att årligen ställa samman ett demokratibokslut. Ett sådant bokslut skulle kunna omfatta frågor om hur väl styrelsen och nämnderna har fullgjort sina skyldigheter att för fullmäktige redovisa sådan verksamhet som fullmäktige delegerat till dem.

Redovisningen kan ske genom en debatt i fullmäktige.

Partierna måste utveckla sitt rekryteringsarbete

Utredningen anför att partierna bör aktivt arbeta med att söka upp nya medlemmar utanför de redan aktivas nätverk.

Utredningen anger att det är av vikt att vara närvarande på skolor och vara fysiskt närvarande i lokalsamhället, även mellan valkampanjer, särskilt i områden med hög arbetslöshet och en stor andel utlandsfödda.

Utredningen anger vidare att partierna i en kommun eller ett landsting bör t.ex. komma överens om att samordna sin nomineringsprocess på så sätt att könsbalansen i styrelser och nämnder blir jämnare. Särskilt viktigt avseende bolagsstyrelser. Partierna bör som princip alltid nominera två kandidater, en man och en kvinna, för att på så vis underlätta för valberedningen.

Partierna måste reformera sina organisationer

Utredningen anser att det är viktigt att partierna inte är exklusiva kanaler för inflytande som enbart är tillgängliga för en liten krets partiaktiva. Utredningen menar därför att partierna bör verka för att partimedlemmar på lokal nivå får möjlighet att delta i idéutvecklingen. Partierna bör överväga medlemsomröstningar om principfrågor och att öka inflytande vid val av partiledare. Väljarna bör få möjlighet att förmedla sina intressen och åsikter till beslutsfattarna även på andra sätt än genom de politiska partierna.

Förtydliga ordföranden i styrelsens liksom övriga kommunal och landstingsråds funktion

Fullmäktige bör fatta beslut om uppdragsbeskrivningar som förtydligar rollfördelningen mellan olika förtroendevalda, i synnerhet rollen som ordförande i styrelsen och nämnder samt kommunal- och landstingsråd.

Begränsa antalet mandatperioder för ordförandeposter

Utredningen anser att det är nödvändigt att verka för en ökad omsättning av de kommunala förtroendeuppdragen.

Utredningen anser att partierna internt eller gemensamt i fullmäktige bör överväga en begränsning i hur länge en enskild förtroendevald kan inneha ett tyngre uppdrag, t.ex. som ordförande i styrelsen eller i en nämnd.

Utredningen lämnar en rekommendation till fullmäktige att överväga en mandatbegränsning

Ungas deltagande i beslutsfattande i kommuner och landsting

Utredningen anser att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut innebär att kommunerna och landstingen även bör tillgodose ungas perspektiv i beslutsprocessen. Detta kan ske genom inflytandeforum, ungdomsråd eller motsvarande och bör vara en formell del i beredningsprocessen på lokal och regional nivå. Kommuner och landsting bör anta ett regelverk för hur ungas perspektiv ska tillgodoses i beslutsprocesserna, genom t.ex. att anta policy eller handlingsplan för den lokala ungdomspolitikerna.

Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Utredningen anser att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut. Detta har även betydelse för personer med funktionsnedsättning.

Kommuner och landsting bör inrätta funktionshindersråd som ges reella möjligheter till inflytande. Fullmäktige bör också anta reglementen för rådets funktion i den kommunala organisationen.

Styrelsens förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslår att landstingsfullmäktige avger följande yttrande:

Norrbottnens läns landsting (landstinget) anser att det är positivt att stärka medborgarnas möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen. Landstinget ser särskilt positivt till att utveckla de digitala möjligheterna att påverka politiska beslut genom utöka möjligheten till folkinitiativ via nätet och andra digitala kanaler för påverkan. Detta kan ses som ett led i den digitala utvecklingen där lagstiftningen även behöver anpassas till samhällsutvecklingen och den tekniska utvecklingen. Landstinget finner även att det är positivt att den rättsliga regleringen avseende de förtroendevaldas villkor anpassas till den faktiska samhällsutvecklingen.

Norrbottnens läns landsting har arbetat med medborgardialog sedan 2001, då fullmäktige beslutade att införa sex politiska fullmäktigeberedningar. Införandet skedde för att förbättra den demokratiska processen. Beredningarna har arbetat systematiskt med att genomföra medborgardialoger, analysera det som framkommit och via verksamhetsrapporter ökat landstingsfullmäktiges

kunskaper. Beredningarnas arbete har i stor grad ökat medborgarnas kontakter med förtroendevalda. Samtidigt har beredningarnas rapporter breddat landstingsfullmäktiges beslutsunderlag.

När det gäller de rekommendationer som utredningen lämnar delar landstinget utredningens bedömning att landsting och kommuner aktivt måste verka för att tillvarata ny sammanträdesteknik, detta är särskilt viktigt för att kunna underlätta för förtroendevalda med en funktionsnedsättning, för förtroendevalda boende i glesbygd liksom för förtroendevalda med små barn. Landstinget tillstyrker därför förslaget i dessa delar.

Landstinget är positivt till att ge unga delaktighet och inflytande i samhället. Utredningens förslag innebär att rösträtten skiljs från valbarheten. Landstinget anser dock att rösträtten bör vara knuten till valbarheten och inte skiljas åt. Rösträtten är knuten till ansvar för resultatet av röstningen. Rösträttsåldern bör därför vara knuten till myndighetsåldern som är den ålder då man anses vara kapabel att ta ansvar för sina handlingar och därmed ha rätt att företa alla rättshandlingar. Landstinget ifrågasätter utredningens motivering att det endast är kommunens verksamhet som är bäst lämpad för inflytande för de unga. Landstinget konstaterar att det är riksdagen som fattar de beslut som har störst påverkan på ungdomars goda levnadsvillkor, makten att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

Landstinget finner att ytterligare överväganden behöver göras avseende:

Rätt till ersättning för fritidspolitiker

Fritidspolitiker i kommuner och landsting har enligt kommunallagen rätt till ledighet från anställning och rätt till ersättning för inkomstbortfall. Syftet med dessa bestämmelser är att undanröja hinder och skäl till att personer väljer att avstå från att engagera sig i politiken eller hoppar av ett uppdrag på grund av sin ekonomiska situation. Dock är det så att utbetalningarna sker enligt olika principer och med olika nivåer i olika kommuner och landsting. Arvodesnivåerna skiljer sig ofta mellan uppdrag och mellan olika kommuner och landsting.

Kommunallagen anger att ersättningen ska vara skälig. Det ankommer på kommuner och landsting själva att utifrån de lokala förutsättningarna bestämma om ersättningarna inom ramen för skälighetsnormen.

Skälig ersättning innefattar emellertid både en minimigräns och en maximigräns för hur stor ersättningen kan vara.

Landstinget anser att det är av vikt att de ersättningsbestämmelser som gäller inte upplevs som hinder för de förtroendevalda och att ersättningarnas storlek måste anpassas så att förtroendevalda kan fullgöra sina uppdrag vid sidan av sitt heltidsarbete.

Landstinget anser vidare att med hänsyn till regionfrågan, där det i den tilltänkta regionen i norr kommer att vara långa avstånd mellan politiker och sätet för fullmäktige, är av vikt att hänsyn tas till ersättningsbestämmelser och bestämmelserna om placeringsort och valkretsindelning. Landstinget finner att alltför långa avstånd mellan förtroendevalda och sätet för fullmäktige kan påverka förtroendevaldas möjligheter till politiskt engagemang. Det föreligger därför ett behov av att se över villkor och lagstiftning för att det

ska vara möjligt att vara fritidspolitiker eller heltidsarvoderad och kunna verka inom ett större geografiskt område.

Folkmotion

Landstinget anser att införandet av folkmotion, som är tvingande för kommuner och landsting, kan leda till ekonomiska konsekvenser för kommuner och landsting och då framför allt i form av administrativa merkostnader. Införandet kommer att leda till en ökning av personalkostnader, mera administrativa resurser och tjänstemän som kan utreda frågor ur olika aspekter. Norrbottens läns landsting har idag inte infört medborgarförslag och det finns därmed inte någon organisation idag för hanteringen av förslag från medborgare. I utredningen framgår att om man utfår det genomsnittliga antalet inkomna medborgarförslag och antar att så många som 15 procent av dessa skulle klara spärren på en procent skulle varje kommun/landsting ta emot tre till fyra förslag om året. Med en kostnad på 5000 kr per förslag skulle det innebära en kostnadsökning på cirka 20 000 kronor per år för Norrbottens läns landsting, som idag inte har medborgarförslag. Kostnaden per förslag på 5000 kr är dock i några kommuner och landsting betydligt högre, vilket påverkar den totala kostnadsökningen för Norrbottens läns landsting, som idag inte har medborgarförslag.

Rätt utdraget intygar:

Inga Gustafsson
Landstingssekreterare